

هدف کلی : آشنایی با وظایف امامان(ع) نسبت به مسؤولیت ولايت ظاهري و تشکيل حکومت

اهداف اموزشی

- تبیین علل مبارزه امامان(ع) با حاکمان زمان خود
- آشنایی با اصول کلی امامان(ع) در مبارزه با حاکمان
- آشنایی با شیوه و روش مبارزه هر امام با حاکمان زمان خود

مجتبی محمودی

دبير دين و زندگي شهرستان ايزده

سال تحصيلي: ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰

به کanal ما در تلگرام بپیوندید

t.me/mahmoudi_izeh

جهاد در راستاي ولايت ظاهري

درس يازدهم

نکته یکی دیگر از مسئولیت‌های پیامبر اکرم ﷺ که پس از آن حضرت، بر عهده امامان علیهم السلام قرار گرفت، ولايت ظاهري و تشکيل حکومت بود. آنان می‌بایست پس از رسول خدا علیهم السلام رهبری جامعه را بر عهده می‌گرفتند و قوانین اسلام را اجرا می‌کردند. اما تحقق این مسئله با موانعی مواجه شد و جامعه در آن مسیری که پیامبر ترسیم کرده بود، پیش نرفت. در این درس با اقدامات امامان معصوم علیهم السلام در چنین شرایطی آشنا می‌شویم.

همان طور که در درس های پیش خواندیم، پیامبر به دستور خداوند، امیر المؤمنین علی الله عليه السلام و یازده تن از فرزندان و ذریه آن بزرگوار را به عنوان جانشین خود معرفی کرده بود و رهبری و اداره جامعه را به آنان سپرده بود، امامان بزرگوار به دو علت با حاکمان زمان خود مبارزه می کردند:

- ۱) اول، آنکه رهبری و اداره جامعه از جانب خداوند به آنان سپرده شده و لازم بود برای انجام این وظیفه به پا خیزند و در صورت وجود شرایط و امکانات، حاکمان غاصب را برکنار کنند تا با تشکیل حکومتی بر بنای اسلام راستین، قوانین دین را به اجرا درآورند و عدالت را برقرار سازند.**
- ۲) دوم، آنکه این حاکمان غاصب، قوانین اسلام را زیر پا می گذاشته و به مردم ستم می کردد؛ امامان نیز وظیفه داشتنند که براساس اصل امر به معروف و نهی از منکر با آنان مقابله کنند و مانع زیر پا گذاشتند قوانین اسلام شوند و از حقوق مردم دفاع نمایند.** ^۱

تدبر در قرآن

آلی زیر، بیشتر ناظر به کدام یک از دو جهت فوق است؟

آلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَ مَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَيْ الْطَّاغُوتِ وَ قَدْ أَمْرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَ يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضْلِلَهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا^۱

ایا ندیدی کسانی را که گمان می برند به آنچه بر تو نازل شده و به آنچه پیش از تو نازل شده، ایمان دارند، در حالی که می خواهند حکم طاغوت را پیذیرند، با آنکه به آنان دستور داده شده که به طاغوت، کفر و رزند و شیطان می خواهد آنان را به گمراهی عمیق بکشانند.

ناظر به جهت اول : مبارزه با حکومت طاغوت

عدم تأیید حاکمان

سوال ← اصول کلی امامان در مبارزه با حاکمان را نام ببرید و هر کدام را توضیح دهید؟ **انتخاب شیوه های درست مبارزه**

امامان در مبارزه ای که با حاکمان جور داشتند، از اصولی پیروی می کردند که در اینجا برخی از آنها را بیان می کنیم :

توضیح مورد ۱

- ۱- عدم تأیید حاکمان** (امامان، هیچ یک از حاکمان غاصب عصر خوش را به عنوان جانشین رسول خدا علیه السلام تأیید نمی کردند و این موضوع را به شیوه های مختلف به مردم اعلام می کردند. گرچه امامان تفاوت های اخلاقی و رفاقتی حاکمان را در نظر می گرفتند و اگر حاکمی در مردمی بر طبق دستور اسلام عمل می کرد، آن مورد را تأیید می کردند، اما در غصب خلافت و جانشینی رسول خدا علیه السلام همه را یکسان می دیدند.) **توضیح مورد ۱**

۱- سوره نساء، آیه ۶۰.

روزی یکی از یاران امام کاظم علیه السلام به نام صفوان، نزد ایشان آمد. امام بعد از احوالپرسی فرمود: ای صفوان، کار پسندیده‌ای نکردم!

صفوان با شکفتی گفت: کدام کار؟
امام فرمود: اینکه شترانت را به هارون کرایه دادی.

صفوان گفت: اما من شتران را برای حج رفتن هارون به او اجاره دادم و هارون آن را برای زیارت خانه خدا می‌خواهد نه تفریح!

امام فرمود: آیا دلت می‌خواهد که یک حاکم ستمگر تا زمان پرداخت کرایه زنده باشد؟
گفت: آری.

فرمود: هر کس زنده ماندن ظالمان را دوست بدارد از آنان است و در آتش دوزخ جای خواهد داشت.

صفوان با این سخن به خود آمد و برای رهایی از ننگ یاری کردن حاکمی ظالم، همه شترانش را فروخت و به هارون اجاره نداد.^۱

توضیح مورد ۲

۲- معرفی خویش به عنوان امام بر حق (آن بزرگواران، همواره خود را به عنوان امام و جانشین بر حق پیامبر اکرم صلوات الله علیه و آله و سلم معرفی می‌کردند؛ به گونه‌ای که مردم بدانند تنها آنها جانشینان رسول خدا و امامان بر حق جامعه‌اند). **توضیح مورد ۲**

به طور مثال، امام صادق علیه السلام در روز عرفه و در مراسم حج که جمعیت زیادی از مسلمانان از سراسر سرزمین‌های اسلامی حضور داشتند، در میان انبوه جمعیت، حق حکومت را از آن خود اعلام نمودند و فرمودند: «ای مردم! رسول خدا صلوات الله علیه و آله و سلم امام و رهبر بود، پس از او علی علیه السلام و سپس حسن و حسین و علی بن حسین و محمد بن علی علیهم السلام به ترتیب، امام بودند و اکنون من امام هستم».^۲

این بزرگواران، همینین یارانی را تربیت می‌کردند که در عین سخت‌گیری‌های حاکمان، با شجاعت و ایثار به مناطق مختلف می‌رفتند و برای پیشبرد اهداف ائمه علیهم السلام تلاش می‌کردند و جایگاه امام را برای

مردم توضیح می‌دادند. **توضیح مورد ۳**

۳- انتخاب شیوه‌های درست مبارزه (امامان، شیوه مبارزه با حاکمان را متناسب با شرایط زمان بر می‌گزند؛ به گونه‌ای که هم تفکر اسلام راستین باقی بماند و هم به تدریج، بنای ظلم و جور بنی امیه و

۱- من لا يحضره الفقيه، صدقوق، ج ۶، ص ۴۱۰.

۲- اصول کافی، کلینی، ج ۴، ص ۴۶۶.

نکته

بنی عباس سست شود، و هم روش زندگی امامان، به نسل‌های آینده معرفی گردد). توضیح مورد ۳

رفتار ائمه اطهار علیهم السلام در طول ۲۵۰ سال بعد از رحلت پیامبر صلوات الله عليه و آله و سلم تا امامت امام عصر صلوات الله عليه و آله و سلم وغایبت

ایشان، حنان مکمل یکدیگر است که گویی یک شخص می‌خواهد برای رسیدن به یک مقصد، مسیری را پیماید، ولی مسیر یکدست نیست؛ گاهی هموار است و گاهی ناهموار، گاهی لغزنده و خطناک است و گاهی دشوار! ولی این جاده با همه‌ای اختلاف‌ها به یک هدف ختم می‌شود، به گونه‌ای که گویی یک انسان است که ۲۵۰ سال زندگی کرده است و در شرایط مختلف سیاسی و فرهنگی روش‌های مناسب را برگزیده و عمل کرده است.^۱

البته خشونت و ستمگری حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس در بیشتر این سال‌ها به گونه‌ای بود که اگر کسانی به عنوان پیرو و شیعه امامان شناخته می‌شدند به سختی آزار و اذیت می‌شدند و در بسیاری مواقع به شهادت می‌رسیدند. از این‌رو، (ائمه اطهار علیهم السلام می‌کوشیدند آن بخش از اقدامات و مبارزات خود را که دشمن به آن حساسیت دارد، در قالب «تفیه» به پیش ببرند؛ یعنی اقدامات خود را مخفی نگه دارند، به گونه‌ای که در عین ضربه زدن به دشمن، کمتر ضربه بخورند) از جمله این موارد، ارتباط میان امامان و یاران آنها در نقاط مختلف سرزمین اسلامی بود. امامان ما با مخفی نگهداشت‌نامه این ارتباط‌ها نمی‌گذاشتند حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس یاران صمیمی، قابل اعتماد و فداکار آنان را شناسایی کنند و

به شهادت پرستانند.

۱- اصطلاح تفیه را توضیح دهید؟

بیشتر بدانیم

علی بن یقطین از اصحاب امام کاظم علیهم السلام بود. وی دوره نوجوانی و جوانی خود را در عصر امام صادق علیهم السلام گذراند و در دوره امام کاظم علیهم السلام از یاران صمیمی آن حضرت شد.

با سقوط حکومت اموی و تشکیل حکومت عباسی، علی بن یقطین به حکومت عباسیان راه یافت و از کارگزاران حکومت عباسی شد. با توجه به اوضاع سخت شیعیان در دوره امام کاظم علیهم السلام که ناشی از ستمگری‌های «هارون» بود، امام به علی بن یقطین دستور داد، تلاش کند که در دربار هارون موقعیت بهتری پیدا کند، تا شاید بتواند کمکی به یاران امام کاظم علیهم السلام بکند و از سختی‌های آنها بکاهد و به نهضت سری امام کمک کند.

از همین جهت، وی توانست یکی از مشاوران نزدیک هارون و از افراد مورد اعتماد وی شود. در تمام مدتی که عهدهدار این سمت بود، بدون اینکه هارون از شیعه بودنش مطلع شود، پناهگاهی

۱- برای مطالعه بیشتر به کتاب «انسان ۲۵۰ ساله»، آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، مراجعه کنید.

مطمئن برای شیعیان بود و به روش‌های غیرمستقیم، مانع تضعیف مالی شیعیان و غارت اموال آنها توسط هارون و دستگاه حکومتی وی می‌شد.

پسر علی بن یقطین می‌گوید: امام کاظم علیه السلام هر چیزی لازم داشت و هر کار مهمی که پیش می‌آمد، به پدرم نامه می‌نوشت تا آن کار را انجام دهد. گاهی هم که کارهای مهم و حساسی پیش می‌آمد، به پدرم می‌فرمود که این کار را با همکاری هشام بن حکم انجام دهد.

چندبار علی بن یقطین از سختی این مسئولیت نزد امام کاظم علیه السلام شکایت کرد. امام به وی فرمود: خداوند، مردان محبوی در میان ستمگران دارد که به وسیله آنان، از بندگان خوب خود حمایت می‌کند و تو از آن مردان محبوب خدایی.

یکی از اقدامات علی بن یقطین شرکت دادن اصحاب و یاران امام کاظم علیه السلام در مراسم حج بود. وی تعدادی از اصحاب را به حج می‌فرستاد و مخفیانه هزینه آنان را تأمین می‌کرد. این اصحاب به حج می‌رفتند و در گفت‌وگوهای مناظره‌ها شرکت می‌کردند و به ترویج فرهنگ شیعی می‌پرداختند.^۱

موروی کوتاه بر مبارزة امامان علیهم السلام

اینک بر مبارزة امامان در ۲۵ سال بعد از رحلت پیامبر اکرم ﷺ موروی کوتاه می‌کنیم تا با نمونه‌هایی از روش‌های مبارزة آنان آشنا شویم:

۱- امام علی علیه السلام پس از اینکه از حق مسلم خود در رهبری جامعه اسلامی محروم ماند (برای حفظ نظام نوپای اسلامی سکوت پیشه کرد. در عین حال، گوشه‌گیری هم در پیش نگرفت؛ آن حضرت، هرجا کاری را خلاف موازین اسلام می‌دید، انتقاد می‌کرد و هرجا که ازوی کمک می‌خواستند، آنان را یاری می‌نمود) تا اینکه مردم پس از خلیفه سوم به سوی امام آمدند و یک صدا از ایشان خواستند که حکومت را بپذیرد.

اما وقته حکومت را به دست گرفت^۲. (به سرعت دستور برکناری فرمانداران فاسد و ظالمی همچون معاویه را داد و به برقراری عدالت در جامعه پرداخت.)

۲- امام حسن علیه السلام نیز مانند پدر بزرگوارشان، دستور جهاد علیه معاویه را صادر کرد. معاویه با صرف هزینه‌های زیاد، توانست بیشتر فرماندهان سپاه امام را از نبرد با خود منصرف کند و با حیله‌ها و نیرنگ‌های گوناگون، بسیاری از مردم را با خود همراه سازد. امام با سنجدین شرایط، سرانجام صلاح

سوال

نکته

۱- سیره پیشوایان، مهدی پیشوایی، ص ۴۴۹

^۱ را بر آن دید که برخلاف میل خود، از جنگ دست بردارد و با معاویه قرارداد صلح امضا کند.^{(در این قرارداد، از معاویه تهدید گرفت که شیعیان و یاران امیرالمؤمنین علی علیهم السلام را آزار ندهد، و برای خود جاشین تعیین نکند؛) اما معاویه یکی پس از دیگری، بندهای قرارداد را زیر پا گذاشت و در آخر نیز، بیزید را جاشین خود کرد.}

^۲- روش امام حسین(ع) در به حکومت رسیدن بیزید چگونه بود؟
^۳- امام حسین علیهم السلام در زمان معاویه همان روش برادر بزرگوارش را پیش گرفت و تا معاویه زنده بود
(به مدت ده سال) علیه او جهاد نکرد؛ ولی با انتقادهای شدید از او مردم را آگاه می کرد. وقتی بیزید به حکومت رسید، امام روش خود را تغییر داد و مناسب با شرایط جدید (تصمیم گرفت زیر بار بیعت بیزید نزد و علیه وی قیام کند. رفتار و کردار بیزید آنقدر از اسلام دور و بیگانه بود که امام حسین علیهم السلام می دانست اگر به حکومتش ادامه دهد، حقیقت اسلام نابود خواهد شد.)

ایشان در تبیین قیام خود و بیعت نکردن با بیزید، در خطبهای فرمود:

^۴ «آیا نمی بینید که به حق عمل نمی شود و کسی مانع باطل نمی گردد. در این شرایط، مؤمن حق دارد که برای ملاقات خدا آماده شود و علیه باطل قیام کند. من مرگ در این راه را جز سعادت و زندگی با ظالمین را جز ذلت و خواری نمی بینم» ^{۳۱} - امام حسین(ع) در تبیین قیام خود و بیعت نکردن با بیزید، در خطبه ای چه فرمود؟
 همچنین در سخنرانی دیگری فرمود: «اگر مردم زیر بار بیعت کسی مثل بیزید بروند، از اسلام چیزی باقی نمی ماند و مرگ اسلام را باید اعلام کرد.»

بیشتر بدانیم

قیام امام حسین علیهم السلام و شهادت ایشان و یاران بزرگوارش رسوابی بزرگی برای بنی امیه بود که در تاریخ باقی ماند و چنان ضربه ای بر حیثیت بیزید وارد کرد که افکار عمومی را علیه او برانگیخت و حتی سبب مخالفت هایی در دربار وی شد. حتی پسر وی که معاویه دوم نام داشت، وقتی بی آبرویی پدر را دید، جاشینی بیزید را نپذیرفت و از حکومت کناره گیری کرد و افراد دیگری از خاندان بنی امیه حکومت را به دست گرفتند. تنفر مردم از کارهای بیزید و بنی امیه سبب شد که این حاکمان، بر ظلم و ستم خود بیفزایند شاید بتوانند به حکومت ادامه دهند.

۱- بخار الانوار، مجلسی، ج ۴۴، ص ۲۸۱.

۲- الیوف، رسیدن طاووس، ص ۱۱.

معاویه سیاست مدار ماهربی بود و جاگز ظاهر را در مجامع عمومی نگاه می‌داشت، و خود را پای بند به دستورات اسلام نشان می‌داد و به صورت علني با این دستورات مخالفت نمی‌کرد از این رو فساد دروی او و حکومتش بر عوام مخفی مانده بود و مردم او را مسلمان و خلیفه رسول الله می‌انگاشتند و مرrog اسلام به حساب می‌آوردند. اما یزید این گونه نبود و فساد و شهوت رانی و بویهوسی او بر خاص و عام آشکار بود و علت آنها کفر و الحاد و افتخار یه شرک پدران و اجدادش می‌کرد و برای پیامبر نیز هیچ احترامی را نگه نمی‌داشت، لذا ادامه وضعيت صلح در زمان یزید، به معنای تأیید آن همه فساد آشکار و در نتیجه انحراف پیشتر مجبور به صلح با معاویه شد اما امام حسین(ع) راضی به صلح و بیعت با یزید نشد

بررسی کنید

سیره و روش امام حسن علیه السلام در صلح با معاویه و سیره و روش امام حسین علیه السلام در قیام علیه یزید را با یکدیگر مقایسه کنید و بگویید:

۱- شخصیت معاویه و یزید چه تأثیری بر تفاوت عملکرد امام حسن و امام حسین علیه السلام داشت؟

با سخن بالای صفحه

۲- به نظر شما اگر امام حسن علیه السلام در زمان حکومت یزید زندگی می‌کرد، با یزید بیعت می‌کرد؟ چرا؟

اگر امام جسین علیه السلام در زمان یزید زندگی می‌کرد همان شهیوه ای که امام جسین علیه السلام در مقابل یزید اتخاذ کرد، انتخاذ می‌کردند. یعنی به جنگ با یزید حتی با کمترین تعداد می‌رفتند. سیاست اتمه سیاست ثابتی است که بنا به اقتضای زمان و مکان و شرایط تصمیماتشان تغییر می‌کند. یعنی همه آنان یک خط مشی واحد و یکسانی دارند که آن اعتلای دین و نابودی باطل است که بنا بر شرایط و مقتضیات زمان با شهیوه های مختلفی این اصل را بپاده می‌کند

۴- پس از شهادت امام حسین علیه السلام، سرکوبی شیعیان و طرفداران اهل بیت علیهم السلام به شدت آغاز شد.

نکته گروهی از مردم کوفه که امام را همراهی نکرده بودند، از عمل خود پیشیمان شدند و توبه کردند و علیه بیعت علیهم السلام ایجاد کردند. قیام توایین و سایر گروهها سرکوب شد و بنی امية هر کس را که احتمال می‌داد طرفدار بیزید قیام کردند. ۱- به سبب کدام اقدامات امام سجاد(ع)، بار دیگر تشیع به عنوان اهل بیت علیهم السلام است، اذیت و آزار می‌داد. ۱- یک جریان بزرگ فکری و سیاسی در جامعه حضور فعال پیدا کرد؟

به همین جهت (امام سجاد علیه السلام) در کنار کسترش معارف از طریق دعا، به تجدید حیات نهضت شیعیان پرداخت، انسانهایی فداکار و معتقد و دارای بینش عمیق، تربیت کرد و بار دیگر با علاوه متدان اهل بیت علیهم السلام ارتباط برقرار نمود) به سبب همین اقدامات، بار دیگر تشیع به عنوان یک جریان بزرگ فکری و سیاسی در جامعه حضور فعال پیدا کرد. ۲- چه عواملی موجب معرفی اسلام اصیل در دوران امام باقر(ع) شد؟

۵- در اثر فعالیتهای امام سجاد علیه السلام و قوت گرفتن مجده شیعیان و ضعف تدریجی بنی امية زمان معرفی اسلام اصیل در دوران امام باقر علیه السلام فرا رسید و ایشان یک نهضت علمی و فرهنگی بزرگ را آغاز کرد ۳ (اولین اقدام امام، تربیت شاگردان و دانشمندانی بود که بتوانند اعتقادات اهل بیت علیهم السلام را در میان مردم گسترش دهند. این اقدام به منزله پایه‌گذاری یک مدرسه علمی بزرگ در مدینه بود که با توجه به ظهور فرقه‌های گوناگون در جهان اسلام، اقدامی ضروری به شمار می‌رفت. در این مدرسه علمی، معارف اصیل اسلامی تدریس می‌شد). در عین حال، امام پیوسته شایستگی حاکمان غاصب و جبار بنی امية را زیر سؤال می‌برد و نظر اسلام را درباره امامت و خلافت بیان می‌کرد. امام علیه السلام معتقد بود که زمان قیام علیه این حاکمان هنوز فرا نرسیده است. به همین جهت، وقتی برادر امام به نام زید، برای سازمان دادن یک قیام به ایشان مراجعه کرد، امام او را از این کار بازداشت و او نیز اطاعت کرد.

۱- این گروه به دلیل توبه از گذشته خود به توایین، یعنی توبه کنندگان مشهور شده‌اند.

۳- اولین اقدام امام باقر(ع) چه بود؟

محتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایذه t.me/mahmoudi_izeh

نکته

۶- در زمان امام صادق علیه السلام ناخشنودی نسبت به دستگاه بنی امية به او ج رسیده بود. در این شرایط، دو جریان علیه امویان فعالیت می‌کردند.^۱ (کی عباسیان و دیگری علویان. علویان، دوستداران اهل بیت علیه السلام بودند. به همین جهت امام صادق علیه السلام مبارزه خود را علنی تر کرد و حتی قیام زید بن علی، عمومی خود را، تأیید نمود.)^۱

البته بر اثر اشتباهات مسلمانان و روی آوردن آنها به بنی عباس و پیروز شدن بنی عباس بر بنی امية، دوران اختناق و سختگیری نسبت به علویان دوباره آغاز شد.

امام صادق علیه السلام در تمام دوران امامت خود، جهاد علمی امام باقر علیه السلام را ادامه داد و هزاران شاگرد در رشته‌های مختلف معارف اسلام تربیت کرد.

۷- زمان امام کاظم علیه السلام دوره اختناق شدید بود، اما ایشان دست از مبارزه برنداشت و آن را به صورت آشکار و مخفی، ادامه داد و به تربیت شیعیان پرداخت. آن امام، سال‌های طولانی را نیز در زندان‌های خلفای عباسی به سر بردا تا اینکه به وسیله هارون در زندان به شهادت رسید.

بیشتر بدانیم

توفیق خدمت در جبهه مشرکان!

هشام بن حکم یکی از اصحاب و شاگردان ممتاز امام صادق و امام کاظم علیه السلام است. وی سخنوری توانا بود و در مباحثات و جداول‌های فکری با مخالفان اهل بیت، مهارت کامل داشت؛ چنان‌که همواره در بحث و گفت‌وگو، سرافراز و پیروز بیرون می‌آمد. امام صادق علیه السلام به وی علاقه فراوان داشت. درباره او فرمود: «هشام بن حکم از پیشازان احراق حق ما و پیشگام در نشر گفته‌های ما و تأییدکننده راستی ما و درهم‌شکننده دشمنان ماست».

وی در پاسخگویی، همواره آماده بود. از وی سؤال شد: آیا معاویه توفیق شرکت در جنگ بدر را داشت؟ گفت: «آری، ولی در جبهه مشرکان»!^۱

۸- بعد از شهادت امام کاظم علیه السلام، امام رضا علیه السلام امامت و رهبری شیعیان را بر عهده گرفت. ده سال از امامت ایشان در دوره هارون عباسی بود که دوران سیار سختی محسوب می‌شد. با روی کار آمدن مأمون، زمینه فعالیت شیعیان بیشتر و بر تعداد علاوه‌مندان به امام افزوده شد؛ به طوری که مأمون برای جلب امام و علویان به خود، به اجبار و زور امام را وليعهد و جانشین خود معزی کرد؛ اما بعدها به خاطر ناکامی در نقشه‌های خود، امام را به شهادت رساند.

نکته

۱- امام صادق و مذاهب چهارگانه، اسد حیدر، ج ۱، ص ۱۰۶.

۹- با شهادت امام رضا علیهم السلام، مرحله بسیار سختی برای شیعیان و علیویان پدید آمد، به طوری که حتی ارتباط معمولی و رفت و آمد به خانه امام جواد علیهم السلام نیز مشکل شد. پس از این امام هادی علیهم السلام را به اجبار به سامرا که مرکز خلافت بود، آوردند و در محلی که یک یادگان نظامی بود، منزل دادند و بالاخره در همین محل به شهادت رساندند. امام حسن عسکری علیهم السلام نیز در همین محل و به همین ترتیب به شهادت رسید. با وجود همه این سختگیری‌ها، این سه امام بزرگوار، معارف بازمانده از پدران گرامی خود را حفظ کردند و از طریق شاگردان به نسل‌های بعد رساندند و مانع نابودی مکتب اهل بیت علیهم السلام شدند. به عنوان مثال^۱ («زیارت جامعهٔ کبیره») یکی از منابع معرفتی شیعه است که توسط امام هادی علیهم السلام بیان شده و یاران آن امام برای ما شیعیان نقل کرده‌اند. این زیارت که مانند یک درس امام‌شناسی است، سبب شناخت بهتر امامت و ویژگی‌های ائمهٔ اطهار علیهم السلام شده است.)^۲

۲- کار و کلا و نمایندگان امامان چه بود؟

در این دوره بود که فعالیت و کلا و نمایندگان امامان اوچ گرفت، این افراد از سوی آن بزرگواران به عنوان وکیل و نماینده در شهرهایی که شیعیان حضور داشتند، منصوب می‌شدند (کار این و کلا، ارتباط پیوسته با شیعیان و تعیین وظایف آنان بود. آنان مخفیانه خدمت امام می‌رسیدند و پیام امام را به مردم می‌رساندند. تشکیل این نظام ارتباطی، مانع از همپاشیدگی شیعیان در این دوره گردید).^۲

ارتباط از طریق وکیل، زمینه را برای غیبت امام عصر علیهم السلام نیز آماده می‌کرد. در زمان امامت امام عصر علیهم السلام، در دورهٔ غیبت صغیری، چهار نایب خاص، به ترتیب یکی پس از دیگری رابط میان ایشان و مردم بودند و چون مردم در دورهٔ قبل ارتباط از طریق «وکیل» را یاد گرفته بودند، در این دوره هم به نایبان امام مراجعه می‌گردند. وقتی دورهٔ غیبت کبری (طولانی) فرا رسید، این شیوه ارتباط نیز قطع شد و رهبری و راهنمایی، جامعه در شکل و قالب دیگری ادامه یافت.

مقایسه

چرا ائمهٔ اطهار، روش‌های متفاوتی در برابر حاکمان زمان خود در پیش گرفتند؟

بنای کار همه امامان حفظ دین و نابودی حکومت باطل بود. اما امامان شیوه‌ی مبارزه با حاکمان و حفظ اسلام راستین را متناسب با شرایط زمان و مکان و با توجه به روحیات جاگیری که با آن روبرو بودند انتخاب می‌کردند. به گونه‌ای که هم تفکر اصیل اسلام راستین یعنی تسبیح باشد و هم به تدریج بنای ظلم و جور حکومت سست شده و فرو ریزد

وظیفه ما در برابر پیامبر و امامان

در چند درس گذشته، مروری کوتاه بر سیره و روش زندگی پیامبر اکرم ﷺ و ائمهٔ اطهار علیهم السلام داشتیم و با مجاہدت و تلاش آنها برای هدایت مردم به رستگاری و سعادت و مبارزه با حاکمان ستمگر زمان خود، آشنا شدیم. در نتیجهٔ فدای کاری‌های آن بزرگواران بود که دین اسلام تداوم یافت و پیام الهی، یعنی قرآن کریم حفظ شد.

اکنون، ما پیرو و شیعه کسانی هستیم که جان و همه زندگی خود را برای نجات و رستگاری انسان‌ها، فدا کردند و به پیشگاه الهی رفتند. البته آنان هم اکنون ناظر بر ما هستند و به پیروان خود می‌نگرند تا بیینند آنان چه می‌کنند. پس (وظیفه ما این است که به گونه‌ای زندگی کنیم که سبب بدینی دیگران نسبت به شیعیان نشویم و بدایم که شیعه بودن تنها به اسم نیست؛ بلکه اسم باید با عمل صالح همراه باشد تا پیرو حقیقی آنان شویم). امام صادق علیه السلام خطاب به شیعیان خود فرمودند:

کونوا لَنَا زَيْنًا وَ لَا تَكُونوا عَلَيْنَا شَيْنًا

نکته

«ما یه زینت ما باشید، نه ما یه زشتی ما».

برنامه‌ریزی

ائمه اطهار علیهم السلام از ما شیعیان خواسته‌اند به گونه‌ای زندگی کنیم که مایه زیبایی آنان باشیم، بگویید با چه برنامه‌ها و اقداماتی می‌توانیم به این هدف برسیم؟ و چه کارهایی مرا از این مسیر دور می‌کند؟

۱. پاسخ بر عهده دانش اموزان عزیز است
- ۲.
- ۳.

بیشتر بدانیم

محبت توأم با معرفت

چه زیباست که برنامه زندگی ما سرشار از جلوه‌های محبت و دوستی واقعی به پیامبر گرامی و اهل بیت علیهم السلام ایشان باشد. برای اینکه محبت ما به اهل بیت علیهم السلام و جلوه‌های دوستی ما به آنان رشددهنده و قابل قبول به پیشگاه خداوند باشد، توجه به موارد زیر ضروری است:

- ۱- این محبت و دوستی را با معرفت و شناخت عمیق نسبت به آنان همراه کنیم و شور و اشتیاق خود را با آگاهی و معرفت عجین سازیم. محبت‌های آمیخته با جهل، همواره خطروناک است و در بسیاری از موارد به رفتارهایی منجر می‌شود که خدای متعال و پیشوایان دین از آنها بیزارند.
- ۲- امام علی علیهم السلام می‌فرماید:

«دو تن در رابطه با من هلاک شدند: دوستی که (در دوستی اش) زیاده‌روی می‌کند (و مرا از مرتبه ولایت و امامت بالاتر می‌برد) و دشمنی که در دشمنی با من پای می‌فشد». ^۱

۱- وسائل الشیعه، حز عاملی، ج ۱۲، ص ۸.

۲- نهج البلاغه، ترجمه فیض الاسلام، حکمت ۱۱۷.

یکی از یاران امام صادق علیه السلام می‌گوید: روزی به دیدار امام رفتم. ایشان به من فرمود: «سلام ما را به دوستانمان برسان و به آنان اعلام کن پاداش الهی را جز با عمل و ولایت ما را جز با خویشنداری به دست نمی‌آورند. کسی که ولایت ما و معرفت نسبت به ما ندارد، هیچ سودی نخواهد برد». ^۱

سیره پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت ﷺ نشان می‌دهد که آنان با ادعای محبت بدون معرفت و بدون عمل مبارزه کرده و پیروان خود را از آن منع کرده‌اند. بنابراین، میزان تردیکی هر کس به آنان به مقدار محبت همراه با معرفت و عمل است.

۳- محتوای مراسم جشن یا سوگواری اهل بیت ﷺ از قبیل اشعار، سرودها و مداھی‌ها باید به گونه‌ای انتخاب شود که بیانگر محبت همراه با معرفت و سازگار با احکام شرعی باشد. اشعار و عبارات سطحی و پیش‌با افتاده و انجام حرکات نسبتی‌به بهانه شادی یا سوگواری، موجب رنجش آن بزرگ‌گواران می‌شود.

توجیهاتی از قبیل «در هنگام ابراز محبت، آداب را باید کار گذاشت»، «اهل بیت ﷺ انسان‌هایی بزرگ‌گوارند و از خطای ما می‌گذرند» و ...، هیچ‌کدام در درگاه الهی پذیرفته نیست و مجوز رفتارهای مخالف دین نمی‌شود. این مراسم باید تجلی گاه عفاف و حجاب، عفت در کلام، انجام به موقع واجبات دینی مانند نماز، کمک به همنوعان، دوری از اسراف و تبذیر، رعایت حقوق همسایگان، دوری از رقابت‌ها و حسادت‌ها و در یک کلام، باید تجلی گاه معرفت ائمه ﷺ باشد.

۴- همه ما مسئولیت داریم که در این گونه مراسم، وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را به دقت انجام دهیم؛ زیرا از بزرگ‌ترین منکرهای، بی‌حرمتی به پیشوایان دین در مراسmi است که برای حرمت و بزرگ‌گذاشت آنان برگزار می‌شود. به همین جهت ضرورت دارد به نکات زیر توجه نماییم:

الف) مطمئن باشیم که برنامه‌ها و کارهای ما در مراسم دینی، موافق احکام الهی است.

ب) در مواردی که برای ما مشکوک است، به عالمان دین در شهر و دیار خود مراجعه کنیم و نظر آنان را جویا شویم تا با اطمینان خاطر آن اعمال را انجام دهیم.

۱- الشیعه فی احادیث الفرقین، سید مرتضی موحد ابطحی، ص ۳۵۴.

انواع سوالات درس **یازدهم** دین و زندگی یازدهم انسانی

جهاد در راستای ولایت ظاهروی

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر صحیح و کدام یک غلط است؟

- ۱- امامان، هیچ یک از حاکمان غاصب عصر خویش را به عنوان جانشین رسول خدا تأیید نمی کردند **صحیح**
- ۲- امامان، شیوه مبارزه با حاکمان را متناسب با شرایط زمان برنمی گزینند **غلط**
- ۳- امام حسن نیز مانند پدر بزرگوارشان، دستور جهاد علیه معاویه را صادر کرد **صحیح**
- ۴- پس از شهادت امام حسن (ع)، سرکوبی شیعیان و طرفداران اهل بیت به شدت اغماز شد **غلط**
- ۵- امام سجاد (ع) در کنار گسترش معارف از طریق دعا، به تجدید حیات نهضت شیعیان پرداخت **صحیح**
- ۶- در زمان امام صادق (ع) ناخشنودی نسبت به دستگاه بنی امية به اوچ رسیده بود **صحیح**
- ۷- در زمان امامت امام عصر ، در دوره غیبت صغیری، پنج نایب خاص، به ترتیب یکی پس از دیگری رابط میان ایشان و مردم بودند **غلط**

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

- ۱- همه امامان حاکمان زمان خود را در و جانشینی رسول خدا یکسان می دیدند **غصب خلافت**
- ۲- امام صادق (ع) در ، حق حکومت را از ان خود اعلام نمودند **روز عرفه و در مراسم حج**
- ۳- ائمه اطهار می کوشیدند آن بخش از اقدامات و مبارزات خود را که دشمن به آن حساسیت دارد، در قالب به پیش ببرند **تفییه**
- ۴- امام علی (ع) پس از اینکه از حق مسلم خود در رهبری جامعه اسلامی محروم ماند، برای سکوت پیشه کرد **حفظ نظام نوپای اسلامی**
- ۵- رفتار و کردار بیزید آنقدر از اسلام دور و بیگانه بود که امام حسین (ع) می دانست اگر به حکومتش ادامه دهد، نابود خواهد شد **حقیقت اسلام**
- ۶- امام کاظم (ع)، سالهای طولانی را نیز در زندان های به سر بردا تا اینکه به وسیله در زندان به شهادت رسید **خلفای عباسی - هارون**
- ۷- مامون برای جلب امام رضا و علویان به خود، به اجبار و زور امام را معرفی کرد **ولیعهد و جانشین خود**
- ۸- زیارت یکی از منابع معرفتی شیعه است که توسط امام هادی (ع) بیان شده است **جامعه کبیره**

مجتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایذه

لینک کانال تلگرام: t.me/mahmoudi_izeh